

La vil·la romana de Vilauba (Camós, Pla de l'Estany)

**Memòria dels treballs de consolidació i restauració.
Any 2005**

Informe dels treballs de consolidació i restauració realitzats l'any 2005 a la vil·la romana de Vilauba (Camós, Pla de l'Estany)

El present informe descriu els treballs de consolidació i restauració arqueològica efectuats al llarg de l'any 2005 a la vil·la romana de Vilauba (Camós, Pla de l'Estany) (Fig. 1). Les obres s'han desenvolupat en dos campanyes consecutives: la primera, entre el 15 de març i el 30 d'abril (resolució de la Direcció General del Patrimoni Cultural (R/N:437 K121 N167, amb data 7 de març de 2005) i, la segona, entre l'1 d'octubre i el 23 de desembre de 2005 (resolució de la Direcció General del Patrimoni Cultural (R/N:437 K121 N167, amb data 14 d'octubre de 2005 i una segona resolució amb data 16 de novembre de 2005), sota la direcció de Iolanda Puigdevall i Pere Castanyer. Els treballs es van finançar mercès a les aportacions fetes per les diferents institucions co-propietàries del jaciment (ajuntaments de Banyoles, Camós, Porqueres i Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles), per la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya i per la Diputació de Girona.

A la pràctica, la intervenció és la continuació dels treballs efectuats els mesos d'octubre i novembre de l'any 2004 (vegeu l'informe presentat a la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya amb data 22 d'agost de 2005).

L'objectiu de les obres de consolidació i restauració era, d'una banda, garantir la conservació i protecció de totes les estructures descobertes fins avui i, de l'altra, millorar i completar els treballs d'adequació efectuats a la vil·la de Vilauba els anys anteriors per tal de donar una empenta definitiva de cares a la seva obertura al públic. En aquest sentit, cal recordar que Vilauba forma part ja dels diferents itineraris històrico-arqueològics que gestiona el Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles. La visita es pot complementar amb la realització de diverses unitats i tallers didàctics i amb la contemplació dels materials arqueològics recuperats a les excavacions, que són la base del discurs del Museu Arqueològic Comarcal de Banyoles referent al període romà a la comarca.

La finalitat d'aquests treballs era oferir una imatge entenedora i comprensible de l'evolució històrica de la vil·la, de manera que es puguin presentar al públic les principals fases que conformen la seqüència estratigràfica. En aquest sentit, la extraordinària ocupació de Vilauba, des del segle II-I aC. fins al segle VII dC., ens permet conèixer de primera mà l'evolució del món rural d'ençà els inicis de la dominació romana i fins a la fi del Món Antic (Fig. 2). Com a complement d'aquestes tasques de consolidació i restauració arqueològica i per tal de recolzar la visita amb una sèrie de recursos didàctics i pedagògics, s'han instal·lat diversos plafons explicatius, de caràcter general i també específic on es mostra la periodització per fases, aixecaments volumètrics, etc. La intenció bàsica és presentar de forma sincrònica, en la mesura del possible, les estructures que són visibles, ja siguin sectors complexos amb llargues seqüències cronològiques, o bé aspectes finals, resultat de l'evolució dels diferents ambients. La instal·lació d'aquests plafons explicatius ha estat possible gràcies a les aportacions econòmiques de les institucions co-propietàries i de la Fundació Caixa de Catalunya.

Pel que fa a la relació de les actuacions incloses en l'apartat de conservació i restauració s'han seguit les directrius aprovades en la proposta presentada i aprovada anteriorment per la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. La intervenció ha englobat tres conceptes diferents: consolidació, restauració i la restitució dels antics nivells de circulació (Fig. 3). La consolidació ha consistit en el reforç d'algunes de les parets, mantenint el seu volum i aspecte originals. La restauració d'altres estructures ha comportat l'aixecament fins un màxim de dos o tres filades, per tal d'aconseguir un major volum de les restes arqueològiques, de fer-les més comprensibles i poder recuperar total o parcialment l'aspecte que devien haver tingut originalment, utilitzant el mateix material que la mostra o imitant-lo (Fig. 3). L'estat de conservació de cadascuna de les estructures, així com també els criteris de prioritzar l'explicació d'una determinada etapa o part de la vil·la ha motivat l'aplicació d'un o més d'aquests conceptes.

Tanmateix, les diverses tècniques constructives i els materials utilitzats a Vilauba s'han tingut en compte en totes les intervencions realitzades. L'actuació més habitual ha consistit en consolidar o restaurar les fonamentacions i el sòcol dels murs de pedra, per protegir-los de la intempèrie (pluja, glaçades, etc.) amb una o diverses filades que, per imitar l'acabat original fet amb morter de calç o de pedra seca i unida amb fang o amb poc morter, s'han coronat sempre amb morter fet amb calç grega. Les obres de restauració s'hauran de cenyir, necessàriament, quan a l'acabat final, a aquests aspectes tècnics. Seguint els criteris aplicats ja en les actuacions anteriors, la

part reconstruïda es diferenciarà sempre de l'original mitjançant un petit filet de morter tenyit, que permet diferenciar visualment la part original de la reconstruïda.

La restauració i adequació del nucli residencial de Vilauba (segles I-III dC.)

Tot i que la dilatada ocupació de Vilauba va comportar una gran superposició de restes constructives, que són resultat de les successives reformes efectuades en el transcurs dels anys, els treballs de restauració i consolidació realitzats durant les successives intervencions fetes l'any 2005, s'han centrat en l'etapa millor coneguda de la vil·la, corresponent als segles I-III dC. i que esperem sigui, d'ençà d'aquest moment, un dels principals atractius de la visita (Fig. 2). Les excavacions arqueològiques efectuades fins a l'any 2003 van permetre destapar la totalitat de les restes que conformaven el nucli principal de la vivenda en aquest període. Es tracta, tal com ja és sabut, d'un edifici organitzat a partir de tres ales de planta rectangular, disposades en forma d'U al voltant d'un pati central. Cadascuna d'aquestes ales consta d'un corredor o galeria frontal porticada i d'una bateria d'estances a la part posterior.

La zona millor conservada correspon a l'ala nord, totalment restaurada durant els anys 90, on es recuperaren *in situ* molts dels objectes del parament de la llar, fet que va facilitar la interpretació funcional dels diferents espais com, per exemple, el rebost (àmbit 30), el larari o capella (àmbit 32) i el *triclinium* o menjador (àmbit 33). L'entrada principal de la casa estava situada al centre de l'ala oest, separant així el conjunt en dues meitats pràcticament simètriques. Malgrat que aquest sector va quedar molt afectat per les reformes posteriors, sabem que constava d'un nombre més gran d'estances, d'entre les quals se n'han pogut identificar dues com a dormitoris o *cubicula* (àmbits 45 i 46).

Més recent és la descoberta del tercer braç d'aquest edifici, que anomenem ala sud. Aquest sector està compost igualment per tres estances correlatives (àmbits 72, 73 i 74) i per una galeria frontal (àmbit 75) que, en el seu extrem oest enllaça amb un conjunt d'habitacions (àmbits 70 i 71) que relacionem amb les termes de la vil·la. D'aquest petit *balneum*, actualment a sota de la carretera que divideix el jaciment, en coneixem també l'extrem oest, corresponent a les dependències de treball (àmbit I), situades just a l'altre costat de l'esmentat camí.

En aquest sentit, cal recordar que les tasques de consolidació i restauració arqueològica corresponents a l'exercici 2004 es van desenvolupar precisament en aquest sector sud, deixant completament consolidades les estructures de les estances 72, 73, 74 i 75. En el marc dels mateixos treballs també es va poder completar la

tanca metàl·lica que protegeix el jaciment per la banda est i rebaixar les terres de la part sud, amb la finalitat d'obtenir una millor perspectiva i visió de les restes arqueològiques.

Descripció dels treballs de restauració i consolidació realitzats durant la campanya de 2005

El programa de consolidació, restauració i adequació realitzat l'any 2005 s'ha centrat en finalitzar el pla previst a la denominada ala sud i, sobretot, en condicionar les estructures que conformen l'ala oest de la vil·la, amb el propòsit d'enllaçar així l'àrea restaurada el 2004 amb el sector nord de la casa, que tal com ja hem avançat, es va adequar per a la seva visita ja a finals dels anys noranta. El programa s'ha completat també amb una important actuació a la zona coneguda com el "Camp Baix", on es localitzen diverses restes i àmbits relacionats amb la part productiva de l'esmentada vil·la altimperial. Veiem ara amb més detall l'actuació realitzada en tots aquests sectors.

En el primer sector on s'ha actuat, a l'ala sud (àmbits 70, 71, 72, 73, 74 i 75), les obres han consistit únicament en la restitució dels corresponents nivells de circulació dels diferents àmbits individualitzats, atès que els murs d'aquesta àrea havien estat consolidats i restaurats durant l'any anterior (Fotos 1 i 2). Els treballs d'excavació previs havien profunditzat fins als estrats més profunds, deixant a la vista les fonamentacions de la major part de les parets. Per facilitar la comprensió de tot aquest conjunt s'han restituit les respectives cotes de paviment així com també els llindars d'accés a les estances 72 i 73. Per assolir la cota desitjada, les habitacions s'han reomplert amb una capa inferior, consistent en una grava drenat, que facilita l'escolament de l'aigua pluvial, i un acabat superior de sauló, semblant en color i textura a la terra batuda original. A la zona corresponent a la galeria s'ha construït un petit envà d'obra, arrebossat amb terra, l'alçada del qual coincideix amb la del paviment, que serveix per fixar l'acabat de sauló i marcar la diferència de cotes entre el corredor porticat i el pati exterior. Per accentuar la distinció entre les zones cobertes i els espais a l'aire lliure, aquest darrers s'han reomplert només amb grava drenants. Les intervencions descrites, alhora que garanteixen també la conservació futura de les restes, completen doncs definitivament els treballs d'aquesta ala sud, la planta i composició de la qual és ara totalment perceptible.

Més intenses han estat les obres efectuades a l'ala oest d'aquest nucli residencial de la vil·la altimperial. Es tractava d'un sector vital per poder connectar físicament els sectors sud i nord que havien estat ja condicionats per a la seva visita (Fotos 3, 4,

5 i 6). La primera fase dels treballs ha consistit, una vegada més, en la consolidació i restauració dels murs que configuren els passadís frontal i tota la bateria d'estances de la part posterior. L'actuació ha afectat doncs els àmbits següents: 76, 49, 48, 47, 46, 45, 34 i, finalment també, bona part de l'àmbit 33. La major part de les estructures es trobaven molt arrasades o, fins i tot, totalment desaparegudes, de manera que resultava difícil imaginar la planta i l'esquema que tenia originalment aquest braç de la vil·la. La restauració s'ha fet fins a un màxim de dos o tres filades per sobre de la cota conservada, per tal de poder garantir la protecció de la part original, aconseguir també un major volum i poder visualitzar així la totalitat de la planta. A les estances 48 i 47 fou necessari refer totalment la paret mitjanera i la de la façana posterior, que s'havien espoliat totalment durant les reformes efectuades al segle IV dC, posteriors a l'abandonament final de l'esmentat nucli residencial. Aquesta actuació ha permès, per tant, refer la planta original completa d'ambdós àmbits, fins llavors totalment incompreensible.

També s'han restituit els diferents lindars d'accés a les habitacions 49, 48, 47 i 46. Pel que fa a la zona de la galeria, la intervenció s'ha centrat sobretot en reconstruir i consolidar l'empedrat que definia l'entrada principal a l'interior de l'edifici, situat just al centre. A la meitat sud del corredor frontal s'ha restaurat únicament la fonamentació del mur de façana, mentre que a la meitat nord, on es conservaven les bases de dues de les columnes, s'hi ha afegit uns altres dos blocs més que completen l'aspecte final d'aquest tram del porticat i que enllacen així amb la galeria nord.

En els àmbits 46 i 45, corresponents molt probablement dormitoris o *cubicula*, les obres han consistit en la restauració de les restes conservades, en definir millor els accessos i també en consolidar les dues llars que hi havia a tocar la porta, fetes amb una solera de pedres i recobertes per una capa d'argila. A més, a l'estança 46 s'ha refet també la paret posterior, que es trobava gairebé totalment desapareguda.

Esmentarem, per acabar, els treballs efectuats als àmbits 34 i 33. El primer correspon a un espai de dimensions més grans i pavimentat amb *opus signinum*, on anys enrere s'havia aixecat un envà d'obra per sustentar la part frontal de l'esmentat sòl, atès que el mur es trobava totalment espoliat. La degradació posterior d'aquest envà modern ha obligat a enderrocar-lo i reconstruir-lo de bell nou, amb una major consistència i un arrebossat de terra. L'alçada d'aquest envà és 5 cms més alta que el paviment de *signinum*, fet que permet tapar-lo amb sorra i protegir-lo així de l'acció de l'aigua i les glaçades. A l'àmbit 33, que s'interpreta com el menjador de la casa i que estructuralment formava part ja del braç nord de l'edificació, s'ha consolidat la

paret sud i l'encaix on es fixava el capçal d'un dels llits on es recolzaven els comensals per menjar. També aquí s'ha refet un dels extrems del llindar de pedres sorrenques que marcaven la separació amb el corredor frontal.

L'actuació realitzada en tot el sector oest s'ha completat, semblantment al que hem comentat de l'ala sud, amb la restitució dels nivells de circulació dels diferents àmbits (Fotos 3 i 4). Aquests treballs han consistit en l'aportació d'una capa inferior de graves drenats, que assegura la permeabilitat de l'aigua de pluja i que evita la formació prolongada de basses i, posteriorment, d'una segona capa, més fina, formada per un sauló que imita l'aspecte dels sòls originals. D'aquesta manera s'evitarà també l'erosió continuada dels fonaments dels murs. La zona del pati que hi ha just al davant de l'ala oest, que queda a una cota més baixa que l'interior de la construcció i on es solien formar nombroses basses a causa de la pluja, s'ha anivellat novament amb grava drenat fins a la cota superior dels murs de les etapes més antigues. A més d'aconseguir protegir millor aquestes estructures això facilitarà la visió de l'esquema d'una edificació organitzada amb tres ales entorn d'un pati central.

L'adequació final d'aquesta zona oest del jaciment s'ha completat amb l'aixecament d'un mur d'obra a tocar el perfil oest de l'excavació, d'aproximadament un metre d'alçada, seguint l'orientació i l'alçada del tram fet els anys 90 (Fig. 4). Per imitar el perfil d'argila original, l'obra s'ha arrebossat amb terra. Això evitaria la constant degradació d'aquest límit i, sobretot, que l'àrea excavada recollís tota l'aigua de la pluja i la terra que baixa del vessant de la muntanya. Aquesta actuació permetrà millorar la perspectiva visual que tindria el públic durant la visita a aquest sector del jaciment, creant una àrea o mirador de contemplació de les ruïnes, evitant també la degradació de les restes i els esforços suplementaris de manteniment. És precisament en aquest punt lleugerament més elevat on s'han instal·lat els plafons explicatius generals de la vil·la, que complementen els de senyalització més específica, ubicats a les diferents parts de l'edifici (Fotos 9 i 10).

La darrera zona del jaciment on s'ha intervingut ha estat al sector que coneixem com a Camp Baix. Es tracta d'un sector excavat durant la campanya de l'any 1996, en un quadre d'una superfície aproximada d'uns 300 metres quadrats. Pel que fa a les restes arqueològiques hem de dir que presenten una menor complexitat estructural i que la seqüència data del segle I als inicis del segle III dC. Les parets que conformen els diferents àmbits identificats (àmbits 61, 62, 63, 64 i 65), que corresponen majoritàriament a les fonamentacions, estan fetes amb rierencs de dimensions mitjanes, a penes retocats, disposats en dues o un màxim de tres filades lligades en

sec. El poc volum i consistència de les restes arqueològiques, juntament amb la continua erosió causada per les contínues inundacions d'aquesta zona més baixa, havien afavorit la degradació d'aquest sector, fins avui més marginal de la visita. La seqüència històrica d'aquesta zona es resumeix en diverses etapes que, segons es dedueix dels resultats de l'excavació presenten una clara continuïtat funcional al llarg del temps. La planta les dimensions i la tècnica constructiva dels àmbits identificats, així com també les troballes arqueològiques, permeten pensar que es traca d'una zona relacionada molt probablement amb l'activitat ramadera portada a terme en el marc de la vil·la. La seva cronologia, que situem sobretot als segles I i II dC, obliga a associar la seva utilització amb els primers edificis de la vil·la localitzats al Camp Alt, on indubtablement es situava la part principal de la vivenda.

Els treballs realitzats en aquesta zona del Camp Baix han seguit els mateixos criteris tècnics que els aplicats en les altres zones del jaciment. Les obres de restauració i consolidació han consistit bàsicament en consolidar les restes conservades i en aixecar una o dues filades els trams de les parets visibles (àmbits 60, 61, 65 i 64), tot mantenint les seves relacions estratigràfiques (Fotos 7 i 8). La diferenciació entre la part reconstruïda i l'original s'ha fet igualment mitjançant l'aplicació d'un filet de morter tenyit. Tot i que la intervenció realitzada ha permès assegurar la preservació de la major part de les restes, ha quedat pendent de futures actuacions la restauració dels murs que defineixen els àmbits 62 i 66, així com també la posterior anivellació fins a la cota de paviment. No obstant això, el major volum que tenen ara les estructures, juntament amb l'absència de fases d'ocupació posteriors al segle III dC que distorsionin la visió del conjunt, ha de servir per fer més comprensible i atractiva la visita d'aquest punt del jaciment que, pel seu contingut, es considera un complement indispensable a l'itinerari que fins ara s'oferia del jaciment.

Banyoles, 20 de febrer de 2006

Fotos 1 i 2- A dalt, vista general de l'ala sud i, a sota, primer pla de la zona central de l'ala oest.

Fotos 3 i 4- A dalt, vista general de l'ala oest des del nord. A sota, el mateix sector des de la part est.

Fotos 5 i 6- A dalt, vista de la zona corresponent a la porta d'entrada de l'ala oest. A sota, l'àmbit 33 després de la seva adequació.

Fotos 7 i 8- Fotos d'algunes de les estructures consolidades i restaurades de la zona del Camp Baix.

Fotos 9 i 10- A dalt, els plafons explicatius de caràcter general i, a sota, els de senyalització puntual.

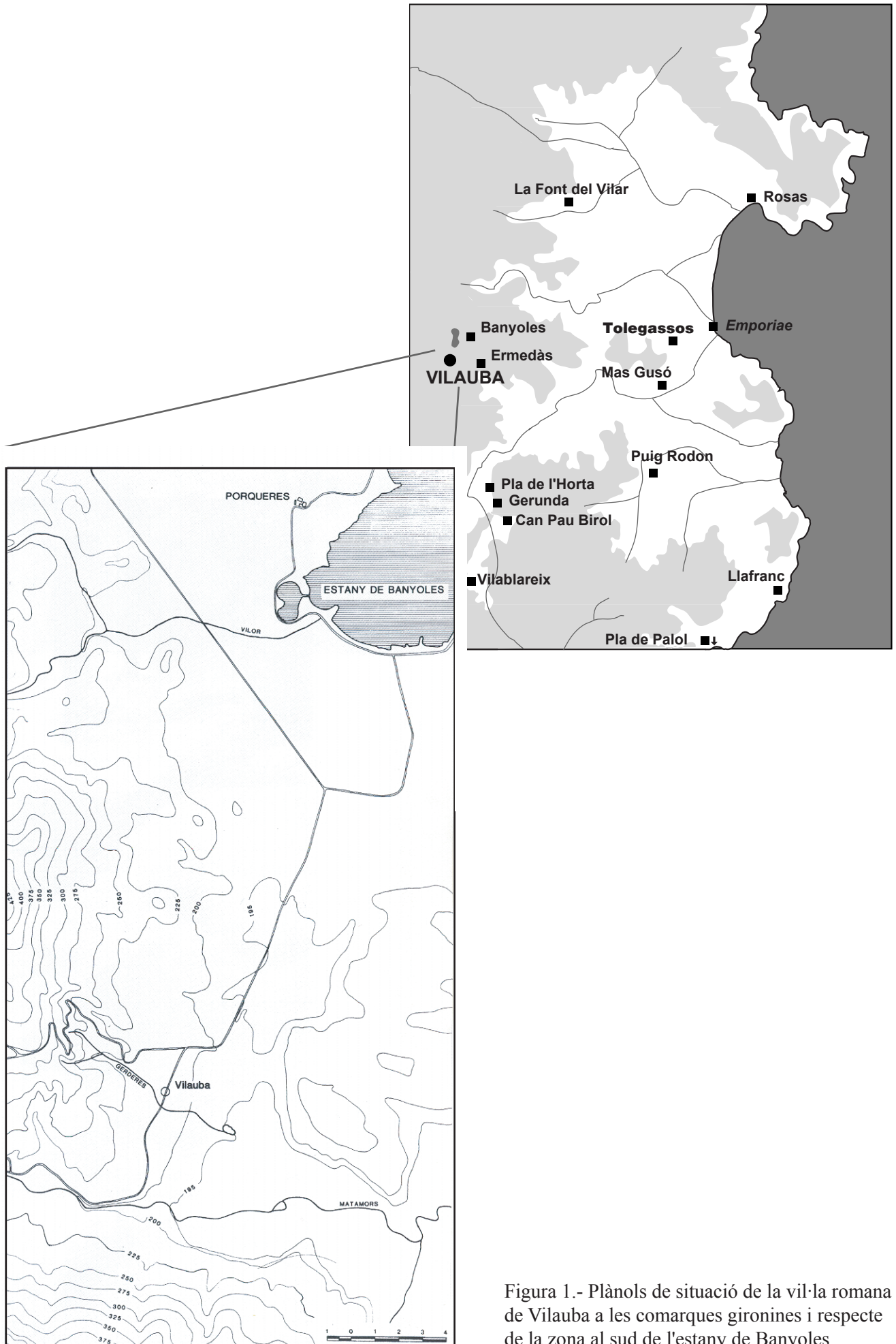

Figura 1.- Plànols de situació de la vil·la romana de Vilauba a les comarques gironines i respecte de la zona al sud de l'estany de Banyoles.

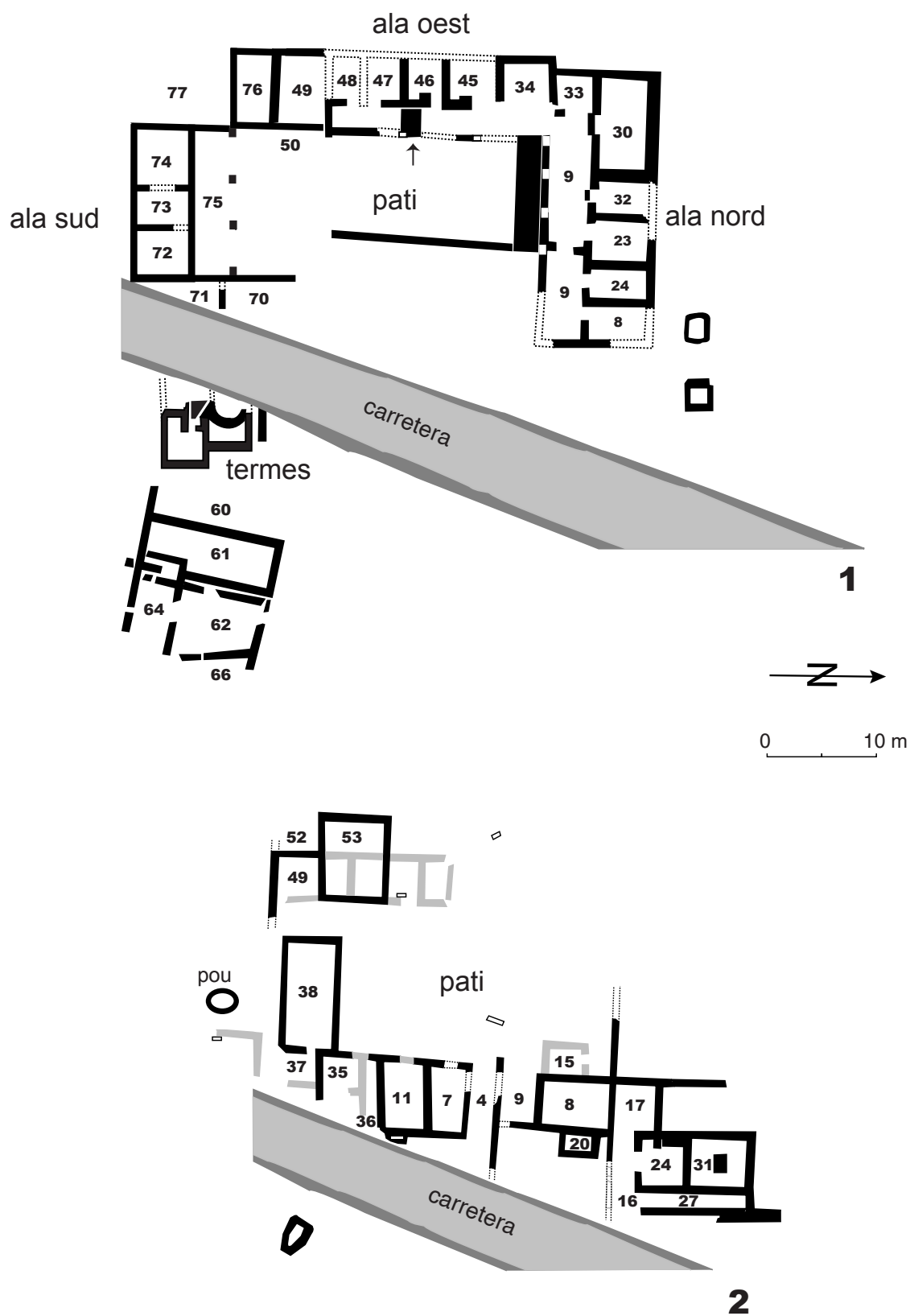

Fig. 2.- Plantes corresponents a les etapes altimperial i baixemperials de la vil·la de Vilauba, que han estat objecte dels treballs de consolidació i restauració de la campanya de 2005

VILAUBA

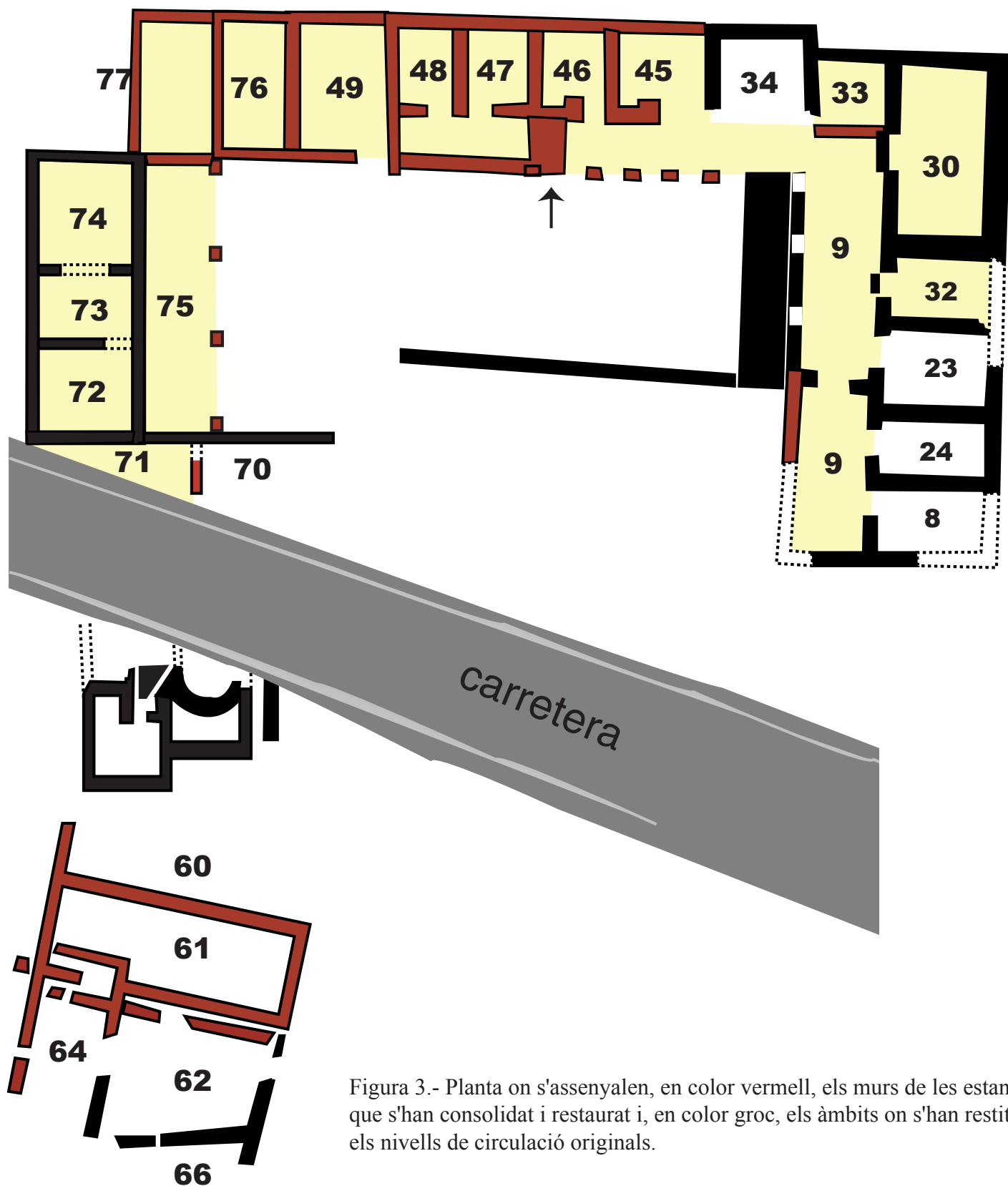

Figura 3.- Planta on s'assenyalen, en color vermell, els murs de les estances que s'han consolidat i restaurat i, en color groc, els àmbits on s'han restituit els nivells de circulació originals.

Instal·lació plafons
d'informació general

arranjament i ampliació del mur de contenció del perfil de terra

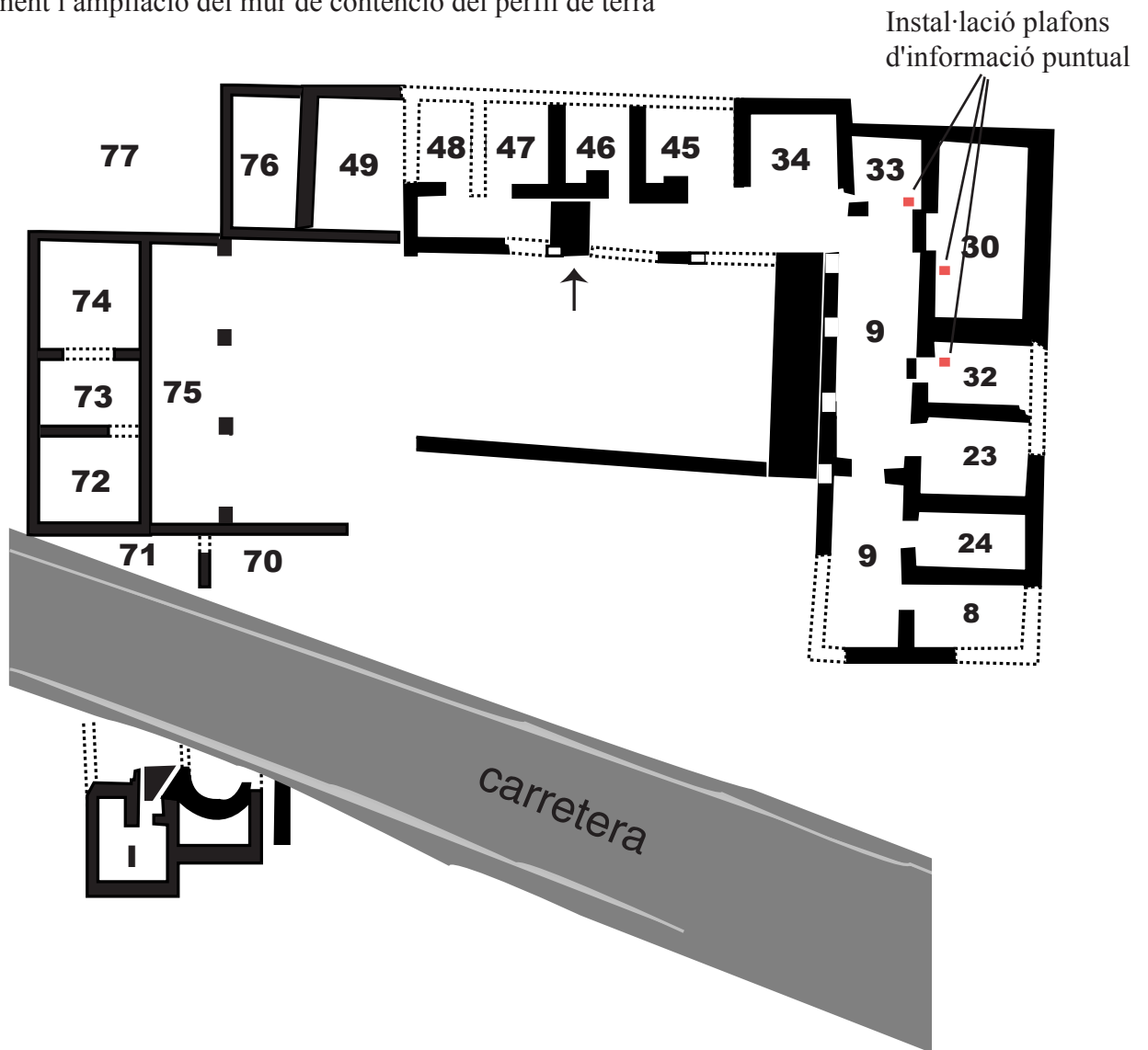

Figura 4.- Plànol de les actuacions d'arranjament i adequació realitzades durant la intervenció de 2005.